

*dr Maria Kola-Bezka*¹

Katedra Integracji Europejskiej i Studiów Regionalnych
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Zmiany w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego regionów NUTS 3 w Europie Środkowo-Wschodniej w latach 1999–2011

WSTĘP

Procesy rozwoju społeczno-gospodarczego regionów mają charakter wieloaspektowy. Obejmują wszelkie zmiany przebiegające w różnym tempie i z różną intensywnością nie tylko w sferze ekonomicznej, ale również społecznej, technicznej i środowiskowej. W sferze ekonomicznej rozwój przejawia się zarówno w zmianach ilościowych, jakościowych, jak i strukturalnych. Do czynników długookresowej zdolności regionów do rozwoju należą: zróżnicowanie i elastyczność regionalnej struktury gospodarczej, na którą wpływ mają m.in.: specjalizacja sektorowa, udział w wymianie międzynarodowej, wydajność pracy, stopa zatrudnienia, struktura wiekowa ludności, zdolność do akumulacji kapitału oraz zdolność do generowania i dyfuzji postępu technicznego [Kuciński, 2010]. Rozwojowi regionu w wymiarze ekonomicznym towarzyszy rozwój społeczny przejawiający się m.in. w lepszym dostępie do różnego rodzaju usług i infrastruktury, lepszym zaspokojeniu potrzeb materialnych, podstawowych w życiu człowieka [Słaby, 1990]. Zwiększenie stopnia zaspokojenia potrzeb społecznych poprzez wzrost liczby dostarczanych towarów, usług i świadczeń potrzebnych do pełnego i godnego życia umożliwia poprawę poziomu życia mieszkańców regionu [Markowski, 2008; Pawełek, 2004].

Warunkiem ekonomicznego i społecznego rozwoju regionu jest wzrost gospodarczy oznaczający przyrost produkcji dóbr i usług w danym okresie na skutek zwiększenia ilości i poprawy efektywności wykorzystywanych czynników produkcji. Miernikiem wzrostu gospodarczego jest PKB. W zestawieniu z liczbą mieszkańców jest powszechnie akceptowanym miernikiem poziomu rozwoju

¹ Adres korespondencyjny: Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, UMK, ul. Gagarina 13a, 87-100 Toruń, tel. +48 056 611 46 26, e-mail: mkola@econ.umk.pl.

społeczno-gospodarczego oraz wskaźnikiem służącym do pomiaru poziomu życia w regionie. W niniejszym opracowaniu posłużył do realizacji jego celu, tj. określenia kierunków i skali zmian w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego regionów NUTS 3 w Europie Środkowo-Wschodniej (EŚW), jakie zaszły w okresie od 1999 r. do 2011 r. Wykorzystano do tego metodę analizy danych statystycznych (PKB *per capita*, realny wzrost PKB). Kierunek podjętych badań wyznały dwie hipotezy badawcze: między 1999 r. i 2011 r. we wszystkich regionach EŚW miał miejsce wzrost realnego PKB *per capita*; w tym samym okresie we wszystkich krajach EŚW pogłębiły się międzyregionalne dysproporcje w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego.

DYSPROPORCJE W POZIOMIE ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO REGIONÓW NUTS 3 W EŚW W 1999 R. I 2011 R.

W EŚW, podobnie jak na całym świecie, motorami wzrostu i rozwoju gospodarczego są regiony stołeczne i wysoko uprzemysłowione. Ich poziom rozwoju mierzony wskaźnikiem PKB *per capita*, zarówno w relacji do średniej UE, jak i w ujęciu absolutnym w okresie od 1999 r. do 2011 r. wyraźnie się poprawił. Jednocześnie w EŚW powiększyły się międzyregionalne dysproporcje w poziomie rozwoju gospodarczego – nie tylko pomiędzy najwyżej i najslabiej rozwiniętymi regionami, ale także pomiędzy regionami charakteryzującymi się najwyższym poziomem rozwoju.

W EŚW w 1999 r. i w 2011 r. regionem NUTS 3 o najwyższym wskaźniku PKB *per capita* było miasto Warszawa (PL). W 1999 r. wynosił on 25 400 pps i był równy 142% średniej UE 27, a w 2011 r. był równy 49 400 pps (197%). W obu analizowanych latach na ostatnim miejscu w rankingu według wskaźnika PKB *per capita* uplasował się region Vaslui (RO), którego PKB *per capita* w 1999 r. był równy 2500 pps (14% średniego PKB UE 27), a w 2011 r. 5200 pps (21%). Różnica w poziomie rozwoju pomiędzy najslabiej i najwyżej rozwiniętym regionem NUTS 3 wzrosła więc o 21 300 pps (z 22 900 pps w 1999 r. do 44 200 pps w 2011 r.; tabele 1, 2).

Ranking regionów NUTS 3 EŚW o najwyższym poziomie PKB *per capita* w 2011 r. zdominowały stolice. Liderem, jak wspomniano wyżej, było miasto Warszawa (PL). Na 15. pozycji w zestawieniu regionów NUTS 3 o najwyższym PKB *per capita* znalazł się region Riga (LV; 23 700 pps; 95% średniej UE 27). Różnica pomiędzy PKB *per capita* pierwszego i piętnastego regionu w zestawieniu wynosiła 25 700 pps i była prawie dwukrotnie większa od różnicy pomiędzy PKB *per capita* regionu, który zajął 1. miejsce w zestawieniu najwyżej rozwiniętych regionów NUTS 3 w EŚW w 1999 r. (miasto Warszawa, zob. wyżej) i regionu, który uplasował się na 15. pozycji (Stredocesky kraj (CZ), 12 100 pps, 68% średniej UE 27; tabela 1).

Tabela 1. Ranking 15 najwyżej rozwiniętych regionów NUTS 3 w EŚW wg PKB *per capita* (pps) w 1999 r. i 2011 r.

Lp.	1999			2011		
	region	PKB <i>per capita</i> (pps)	PKB <i>per capita</i> (pps) w % średniej UE (UE 27=100)	region	PKB <i>per capita</i> (pps)	PKB <i>per capita</i> (pps) w % średniej UE (UE 27=100)
1	Miasto Warszawa (PL)	25 400	142	Miasto Warszawa (PL)	49 400	197
2	Hlavní mesto Praha (CZ)	24 600	138	Bratislavský kraj (SK)	46 600	186
3	Osrednjeslovenska (SI)	20 000	112	Hlavní mesto Praha (CZ)	42 900	171
4	Bratislavský kraj (SK)	19 200	108	Budapest (HU)	37 100	148
5	Miasto Poznań (PL)	16 400	92	Bucuresti (RO)	32 500	130
6	Obalno-kraska (SI)	15 300	86	Miasto Poznań (PL)	31 300	125
7	Goriska (SI)	14 500	81	Legnicko-Glogowski (PL)	30 400	121
8	Miasto Szczecin (PL)	13 500	75	Osrednjeslovenska (SI)	29 600	118
9	Miasto Wrocław (PL)	13 400	75	Põhja-Eesti (EE)	26 600	106
10	Savinjska (SI)	13 200	74	Sofia (stolitsa) (BU)	26 500	106
11	Jugovzhodna Slovenija (SI)	13 200	74	Miasto Wrocław (PL)	24 900	99
12	Miasto Kraków (PL)	13 100	74	Miasto Kraków (PL)	24 800	99
13	Trójmiejski (PL)	12 800	72	Tyski (PL)	24 600	98
14	Gorenjska (SI)	12 700	71	Vilniaus apskritis (LT)	24 100	96
15	Stredočeský kraj (CZ)	12 100	68	Riga (LV)	23 700	95

Uwaga: 1999 – bez Węgier ze względu na brak danych.

Źródło: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> (dostęp: 10.09.2012 r., 17.11.2014 r.).

Tabela 2. Ranking 15 najslabiej rozwiniętych regionów NUTS 3 w EŚW wg PKB *per capita* (pps) w 1999 r. i 2011 r.

Lp.	1999			2011		
	region	PKB <i>per capita</i> (pps)	PKB <i>per capita</i> (pps) w % średniej UE (UE 27=100)	region	PKB <i>per capita</i> (pps)	PKB <i>per capita</i> (pps) w % średniej UE (UE 27=100)
1	2	3	4	5	6	7
1	Vaslui (RO)	2500	14	Vaslui (RO)	5200	21
2	Botosani (RO)	2800	16	Vidin (BG)	5700	23
3	Kardzhali (BG)	2900	17	Kardzhali (BG)	5800	23

1	2	3	4	5	6	7
4	Giurgiu (RO)	3000	17	Sliven (BG)	5900	23
5	Calarasi (RO)	3000	17	Silistra (BG)	5900	23
6	Neamt (RO)	3200	18	Botosani (RO)	6100	24
7	Latgale (LV)	3200	18	Neamt (RO)	6300	25
8	Montana (BG)	3300	18	Montana (BG)	6300	25
9	Tulcea (RO)	3300	19	Kyustendil (BG)	6400	25
10	Suceava (RO)	3300	19	Haskovo (BG)	6400	26
11	Maramures (RO)	3400	19	Pleven (BG)	6600	26
12	Razgrad (BG)	3400	19	Vrancea (RO)	6900	27
13	Olt (RO)	3500	20	Yambol (BG)	6900	27
14	Mehedinti (RO)	3500	20	Suceava (RO)	6900	28
15	Dâmbovita (RO)	3500	20	Teleorman (RO)	6900	28

Uwaga: 1999 – bez Węgier ze względu na brak danych.

Źródło: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> (dostęp: 10.09.2012 r.; 17.11.2014 r.).

W grupie 15 najsłabiej rozwiniętych regionów NUTS 3 w 1999 r. znalazło się 11 regionów rumuńskich, 3 bułgarskie i 1 łotewski. W 2011 r. grupę tę tworzyło 6 regionów rumuńskich i 9 bułgarskich. Wprawdzie PKB *per capita* najsłabszych regionów w okresie od 1999 r. do 2011 r. poprawił się w stosunku do średniego PKB *per capita* w UE, jednak jego poziom nadal znacznie od tego wskaźnika odbiega (tabela 2).

MIĘDZYREGIONALNE ZRÓŻNICOWANIE POZIOMU ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO W KRAJACH EŚW W 1999 R. I 2011 R.

W krajach EŚW dynamiczny rozwój regionów stołecznych i uprzemysłowionych oraz wolniejszy, obserwowany w przypadku pozostałych, znalazł odzwierciedlenie w pogłębiających się wewnątrz krajowych, międzyregionalnych różnicowaniach w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego. W przypadku wszystkich krajów EŚW, dla których dostępne były dane statystyczne, stosunek PKB *per capita* najwyżej i najsłabiej rozwiniętego regionu NUTS 3 w 2011 r. był większy niż w 1995 r. (tabela 3).

Tabela 3. Stosunek PKB *per capita* (pps) najwyżej i najsłabiej rozwiniętego regionu NUTS 3 w krajach EŚW w 1995 r., 1999 r., 2004 r. i 2011 r.

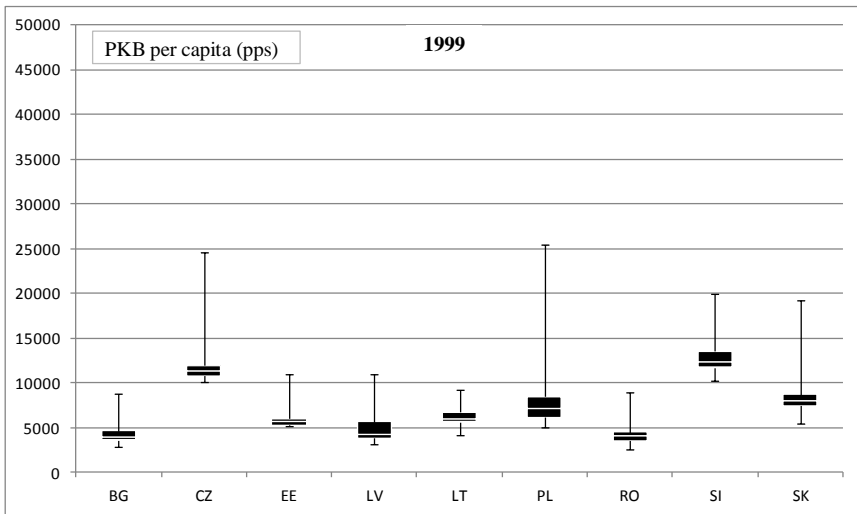
Wyszczególnienie	1995	1999	2004	2011
1	2	3	4	5
Bułgaria	2,0	3,0	2,9	4,6
Rep. Czeska	2,0	2,4	2,7	3,0
Estonia	1,9*	2,1	2,6	2,6

1	2	3	4	5
Łotwa	2,3*	3,4	3,9	2,8
Litwa	1,8	2,2	2,9	2,5
Węgry	b.d.	b.d.	b.d.	5,0
Polska	b.d.	5,1	5,0	5,7
Rumunia	2,4	3,6	4,1	6,3
Słowenia	1,8	2,0	2,1	2,1
Słowacja	3,3	3,5	3,8	4,2

Uwagi: *obliczono na podstawie danych za 1996 r.; b.d. – brak danych.

Źródło: obliczenia własne na podstawie: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> (dostęp: 10.09.2012 r., 17.11.2014 r.).

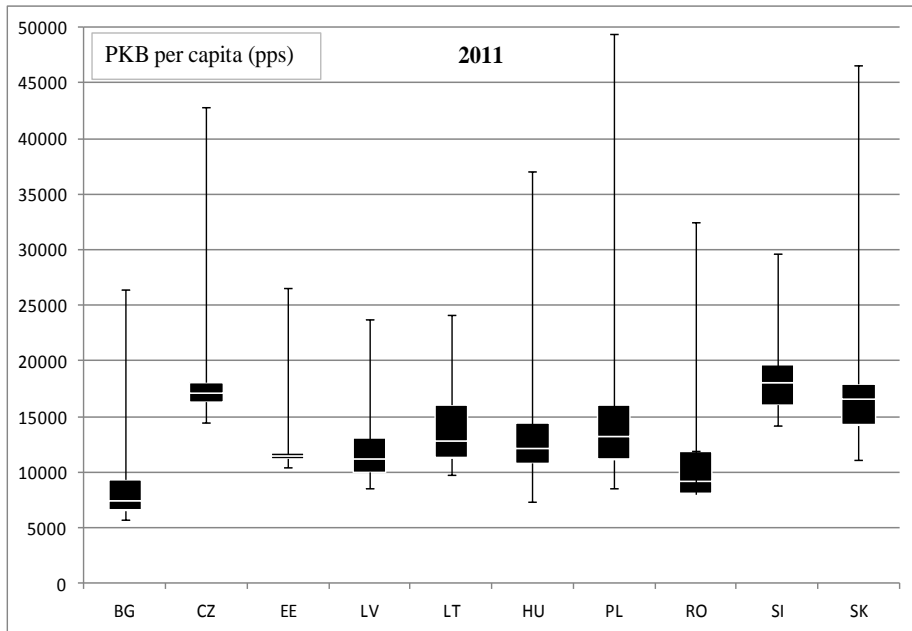
Charakterystyka rozkładu PKB *per capita* w analizowanej grupie krajów w 1999 r. i 2011 r. wskazuje, że w poszczególnych krajach EŚW rosnącemu stonkowi PKB *per capita* najwyższej i najslabiej rozwiniętego regionu NUTS 3 towarzyszyło wzrastające międzyregionalne zróżnicowanie w poziomie tego wskaźnika (rysunki 1, 2).

Rysunek 1. Charakterystyka rozkładu PKB *per capita* (pps) regionów NUTS 3 w krajach EŚW w 1999 r.

Objaśnienia: dolna podstawa prostokąta jest wyznaczona przez pierwszy kwartył, górna podstawa prostokąta jest wyznaczona przez trzeci kwartył, wysokość prostokąta odpowiada wartości rozstępu ćwiartkowego, pozioma biała linia wewnątrz prostokąta określa wartość mediany, koniec dolnego odcinka odpowiada najmniejszej wartości w zbiorze, koniec górnego odcinka odpowiada największej wartości w zbiorze.

Źródło: obliczenia własne na podstawie: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> (dostęp: 10.09.2012 r.).

Rysunek 2. Charakterystyka rozkładu PKB per capita (PPS) regionów NUTS 3 w krajach EŚW w 2011 r.

Objaśnienia: jak przy rysunku 1.

Źródło: obliczenia własne na podstawie: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> (dostęp: 17.11.2014 r.).

Proces ten był najbardziej widoczny w przypadku Bułgarii, Litwy, Polski, Rumunii, Słowenii i Słowacji. Jest on zaprzeczeniem forsowanej w UE idei spójności społeczno-gospodarczej.

ZMIANY REALNEGO PKB *PER CAPITA* W REGIONACH NUTS 3 KRAJÓW EŚW W LATACH 1999–2011

W okresie od 1999 r. do 2008 r. w EŚW większość regionów NUTS 3 charakteryzowała się wzrostem realnego PKB *per capita* (tabela 4). Najbardziej imponujący był on w regionach litewskich. W 2008 r. w przypadku każdego z nich odnotowano wzrost realnego PKB *per capita* w porównaniu do 1999 r. o ponad 100%. Rekordzistą był region Vilniaus apskritis, gdzie wskaźnik ten wyniósł 192%.

Tabela 4. Liczebność klas regionów NUTS 3 w krajach EŚW według skali zmian realnego PKB *per capita* w okresie 1999–2008 (PKB *per capita* w cenach stałych z 1999 r., euro)

Wyszczególnienie	Liczba regionów NUTS 3	Liczba regionów NUTS 3, w których PKB <i>per capita</i> w 2008 r. był mniejszy niż w 1999 r. o:				Liczba regionów NUTS 3, w których PKB <i>per capita</i> w 2008 r. był większy niż w 1999 r. o:			
		0%–10%	11%–20%	21%–30%	więcej niż 30%	0%–10%	11%–20%	21%–30%	więcej niż 30%
Bułgaria	28	2	0	0	0	2	0	5	19
Rep. Czeska	14	0	0	0	0	0	0	0	14
Estonia	5	0	0	0	0	0	0	0	5
Łotwa	6	0	0	0	0	0	0	0	6
Litwa	10	0	0	0	0	0	0	0	10
Polska	66	0	0	0	0	0	0	0	66
Rumunia	42	14	12	4	0	6	3	2	1
Słowenia	12	1	1	0	0	5	5	0	0
Słowacja	8	0	0	0	0	0	0	0	8
Ogółem	191	17	13	4	0	13	8	7	129

Uwagi: bez Węgier ze względu na brak danych.

Źródło: obliczenia własne na podstawie: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> (dostęp: 10.09.2012 r., 17.11.2014 r.).

Zjawiska kryzysowe w gospodarce światowej, których nasilenie obserwowano od 2008 r. znalazły odzwierciedlenie w pogorszeniu się sytuacji społeczno-gospodarczej w EŚW, chociaż skala zmian w poszczególnych krajach tego regionu była inna. Najbardziej dotkliwie kryzys odczuły Estonia i Łotwa, które już w 2008 r. charakteryzowały się ujemną dynamiką wzrostu realnego PKB. W pozostałych krajach EŚW (z wyjątkiem Rumunii) w 2008 r. odnotowano mniejszą, niż w latach poprzednich, dynamikę wzrostu realnego PKB. W 2009 r. wszystkie kraje EŚW z wyjątkiem Polski, odnotowały spadek realnego PKB w porównaniu do 2008 r., a w przypadku niektórych z nich (Litwy, Łotwy i Estonii) był to spadek znaczny, kilkunastoprocentowy. W 2010 r. ujemną dynamiką wzrostu realnego PKB w stosunku do roku poprzedniego charakteryzowały się Łotwa i Rumunia. W 2011 r. spadek realnego PKB miał miejsce tylko na Słowenii (tabela 5).

Tabela 5. Realny wzrost PKB (rok do roku) w krajach EŚW w 2008 r., 2009 r., 2010 r. i 2011 r., w %

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011
<i>1</i>	2	3	4	5
Bułgaria	6,2	-5,5	0,4	1,7
Rep. Czeska	3,1	-4,7	2,7	1,7

1	2	3	4	5
Estonia	-3,7	-14,3	2,3	7,6
Łotwa	-3,3	-17,7	-0,3	5,5
Litwa	2,9	-14,8	1,4	5,9
Węgry	0,9	-6,8	1,3	1,7
Polska	5,1	1,6	3,9	4,3
Rumunia	7,3	-6,6	-1,6	2,5
Słowenia	3,6	-8,0	1,4	-0,2
Słowacja	5,8	-4,9	4,2	3,3

Źródło: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> (dostęp: 24.05.2012 r.).

Zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej krajów EŚW obserwowane od 2008 r. są jeszcze bardziej wyraziste, gdy analizuje się je w ujęciu regionalnym. Kryzys dotknął wszystkie regiony NUTS 3, chociaż nie w takim samym stopniu. Większość z nich w 2011 r. charakteryzowała się realnym PKB *per capita* mniejszym niż w 2008 r. Jedynie 32 ze 191 regionów odnotowały w 2011 r. wzrost tego wskaźnika w porównaniu do 2008 r., przy czym w przypadku 24 z nich wzrost ten nie przekroczył 10%, w przypadku 5 był większy niż 10%, ale mniejszy niż 20%, a tylko w przypadku 3 przekroczył 30% (tabela 6).

Tabela 6. Liczebność klas regionów NUTS 3 w krajach EŚW według skali zmian realnego PKB *per capita* w okresie 2008–2011 (PKB *per capita* w cenach stałych z 1999 r., euro)

Wyszczególnienie	Liczba regionów NUTS 3	Liczba regionów NUTS 3, w których PKB <i>per capita</i> w 2011 r. był mniejszy niż w 2008 r. o:				Liczba regionów NUTS 3, w których PKB <i>per capita</i> w 2011 r. był większy niż w 2008 r. o:			
		0%–10%	11%–20%	21%–30%	więcej niż 30%	0%–10%	11%–20%	21%–30%	więcej niż 30%
Bułgaria	28	12	2	0	1	10	2	0	1
Rep. Czeska	14	13	0	0	0	1	0	0	0
Estonia	5	3	2	0	0	0	0	0	0
Łotwa	6	1	1	0	0	4	0	0	0
Litwa	10	5	2	0	0	2	1	0	0
Polska	66	33	31	0	0	2	0	0	0
Rumunia	42	25	10	0	1	2	2	0	2
Słowenia	12	6	6	0	0	0	0	0	0
Słowacja	8	5	0	0	0	3	0	0	0
Ogółem	191	103	54	0	2	24	5	0	3

Uwagi: bez Węgier ze względu na brak danych.

Źródło: obliczenia własne na podstawie: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> (dostęp: 10.09.2012 r.; 17.11.2014 r.).

Niekorzystne zmiany w gospodarce światowej, jakie miały miejsce w okresie od 2008 r. do 2011 r. wywołując zjawiska kryzysowe w EŚW, włącznie z kurczeniem się niektórych gospodarek krajowych, zaburzyły procesy rozwojowe w tym regionie świata. Mimo to w 2011 r. większość ze 191 regionów NUTS 3 w krajach EŚW charakteryzowała się większym realnym PKB *per capita* niż w 1999 r., co może świadczyć o rzeczywistej poprawie poziomu życia mieszkańców tych regionów (tabela 7).

Tabela 7. Liczebność klas regionów NUTS 3 w krajach EŚW według skali zmian realnego PKB *per capita* w okresie 1999–2011 (PKB *per capita* w cenach stałych z 1999 r., euro)

Wyszczególnienie	Liczba regionów NUTS 3	Liczba regionów NUTS 3, w których PKB <i>per capita</i> w 2011 r. był mniejszy niż w 1999 r. o:				Liczba regionów NUTS 3, w których PKB <i>per capita</i> w 2011 r. był większy niż w 1999 r. o:			
		0%–10%	11%–20%	21%–30%	więcej niż 30%	0%–10%	11%–20%	21%–30%	więcej niż 30%
Bułgaria	28	2	0	0	0	1	3	4	18
Rep. Czeska	14	0	0	0	0	0	0	0	14
Estonia	5	0	0	0	0	0	0	0	5
Łotwa	6	0	0	0	0	0	0	0	6
Litwa	10	0	0	0	0	0	0	0	10
Polska	66	0	0	0	0	0	1	1	64
Rumunia	42	5	5	13	16	1	2	0	0
Słowenia	12	6	2	0	0	4	0	0	0
Słowacja	8	0	0	0	0	0	0	0	8
Ogółem	191	13	7	13	16	6	6	5	125

Uwagi: bez Węgier ze względu na brak danych.

Źródło: obliczenia własne na podstawie: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> (dostęp: 10.09.2012 r., 7.11.2014 r.).

Do wyjątków należało 39 regionów rumuńskich, 2 bułgarskie i 6 słoweńskich. W Rumunii wzrostem realnego PKB w analizowanym okresie charakteryzowały się jedynie: region stołeczny Bucuresti (18%), Ilfov – region otaczający bezpośrednio stolicę kraju (11%) i położony przy zachodniej granicy Timis (1%). Rumunia charakteryzowała się także największą w EŚW liczbą regionów, w których spadek realnego PKB *per capita* w analizowanym okresie był większy niż 30%. Było ich 16, a największym, 40% spadkiem realnego PKB *per capita* charakteryzowały się: przygraniczne regiony Arad i Teleorman oraz Vrancea. W Bułgarii spadkiem realnego PKB *per capita* w 2011 r. w porównaniu do 1999 r. charakteryzowały się regiony Sliven (-2%) i Kyustendil (-5%), a w Słowenii: Zasavska (-19%), Notranjsko-kraska (-12%), Goriska (-8%), Go-

renjska (-7%), Pomurska (-5%) i Koroska (-4%). W przypadku 2 regionów słoweńskich, tj. Savinjska i Osrednjeslovenska realny PKB *per capita* w 2011 r. był równy poziomowi tego wskaźnika w 1999 r. Co ciekawe, o ile w Rumunii i Bułgarii spadek realnego PKB *per capita* w 2011 r. w porównaniu do 1999 r. dotyczył regionów słabo rozwiniętych, o tyle w Słowenii miał miejsce w przypadku regionów NUTS 3 charakteryzujących się stosunkowo wysokim poziomem PKB na osobę (w 2011 r. w regionie Obalno-kraska wynosił 90% średniej UE, a w regionie Goriska – 78%). Jednocześnie w EŚW w 125 ze 191 regionów NUTS 3 realny PKB *per capita* w okresie od 1999 r. do 2011 r. wzrósł o ponad 30%. Dotyczyło to wszystkich regionów czeskich, estońskich, łotewskich, litewskich i słowackich, a także większości regionów polskich. Najbardziej imponujący, ponad 90% wzrost realnego PKB *per capita* w 2011 r. w porównaniu do 1999 r. odnotowano w 2 regionach bułgarskich, tj. Sofia stolitsa (116%) i Sofia (103%), 6 regionach czeskich: Hlavní mesto Praha (115%), Moravskoslezský kraj (111%), Jihomoravský kraj (101%), Zlínský kraj (101%), Kraj Vysocina (96%), Plzenský kraj (92%), 1 regionie estońskim Põhja-Eesti (101%), 4 regionach łotewskich: Pieriga (133%), Latgale (122%), Zemgale (115%) i Vidzeme (112%), 8 regionach litewskich: Vilniaus apskritis (162%), Kauno apskritis (152%), Klaipėdos apskritis (149%), Telsiu apskritis (145%), Taurages apskritis (145%), Siauliu apskritis (139%), Marijampoles apskritis (126%) i Panevezio apskritis (109%), 1 regionie polskim – Legnicko-Głogowskim (136%) oraz 6 regionach słowackich: Bratislavský kraj (138%), Zilinský kraj (118%), Trnavský kraj (116%), Nitriansky kraj (111%), Trenciansky kraj (97%) i Presovský kraj (96%).

ZAKOŃCZENIE

Procesy rozwoju społeczno-gospodarczego są złożone, a uchwycenie rządzących nimi prawidłowości nastęrcza wiele problemów. W niniejszym opracowaniu, posługując się analizą zmian w poziomie regionalnego PKB *per capita* podjęto jednak próbę zidentyfikowania pewnych prawidłowości dotyczących kształtowania się tych procesów w EŚW.

EŚW w 1999 r. charakteryzowała się znacznym zróżnicowaniem poziomu rozwoju regionów NUTS 3. W okresie ponad 10 lat przemian społeczno-gospodarczych związanych z transformacją ustrojową i integracją z krajami Europy Zachodniej, zróżnicowanie to pogłębiło się. Wprawdzie wśród regionów NUTS 3 EŚW, zarówno w 1999 r., jak i 2011 r. znajdowały się takie, których PKB *per capita* przekraczał średni poziom PKB *per capita* UE 27, jednak większość z nich w obu analizowanych latach charakteryzowała się poziomem tego wskaźnika zdecydowanie niższym od średniego PKB *per capita* UE 27. W analizowanym okresie dynamicznie rozwijały się przede wszystkim regiony sto-

leczne i uprzemysłowione. Ich poziom rozwoju mierzony wskaźnikiem PKB *per capita*, zarówno w relacji do średniej UE, jak i w ujęciu absolutnym w okresie od 1999 r. do 2011 r. wyraźnie się poprawił. Jednocześnie powiększyły się międzyregionalne dysproporcje w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego – nie tylko pomiędzy najwyżej i najsłabiej rozwiniętymi regionami NUTS 3, ale także pomiędzy regionami charakteryzującymi się najwyższym poziomem rozwoju.

W 2011 r. stosunek PKB *per capita* najwyżej i najsłabiej rozwiniętego regionu NUTS 3 w każdym kraju EŚW był większy niż 16 lat wcześniej. Co więcej, we wszystkich krajach EŚW dynamiczny rozwój regionów stołecznych i uprzemysłowionych oraz wolniejszy, obserwowany w przypadku pozostałych, znalazł odzwierciedlenie w pogłębiających się międzyregionalnych dysproporcjach w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego.

Niekorzystne zmiany w gospodarce światowej, jakie miały miejsce w okresie od 2008 r. do 2011 r., zaburzyły procesy rozwojowe w EŚW. Pomimo tego w 2011 r. większość regionów NUTS 3 w krajach EŚW charakteryzowała się większym realnym PKB *per capita* niż w 1999 r., co może świadczyć o rzeczywistej poprawie poziomu życia mieszkańców tych regionów. W przypadku 125 ze 191 regionów NUTS 3 realny PKB *per capita* w okresie od 1999 r. do 2011 r. wzrósł o ponad 30%, a w przypadku 28 – o ponad 90%.

W gospodarce rynkowej występowanie różnic w przestrzeni ekonomicznej jest zjawiskiem naturalnym. Jednak zbyt duże międzyregionalne dysproporcje w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego utrudniają tworzenie powiązań pomiędzy regionami EŚW i wykorzystywanie ich endogenicznych zasobów. W EŚW w części regionów NUTS 3 problemem jest również spadek realnego PKB *per capita* w okresie pomiędzy 1999 r. i 2011 r., co może świadczyć o pogorszeniu się ich poziomu rozwoju, a co za tym idzie, poziomu życia ich mieszkańców. Wydaje się więc, że nie tylko zmniejszanie skali przestrzennych zróżnicowań w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego, ale także poprawa poziomu życia w regionach powinny być jednymi z priorytetów realizowanej w krajach EŚW polityki spójności.

BIBLIOGRAFIA

- Kuciński K. (red.), 2010, *Przedsiębiorczość a rozwój regionalny w Polsce*, Difin, Warszawa.
- Markowski T., 2008, *Teoretyczne podstawy rozwoju lokalnego i regionalnego* [w:] *Gospodarka regionalna i lokalna*, red. Z. Strzelecki, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Pawełek B., 2004, *Definicje poziomu życia ludności* [w:] *Poziom życia w Polsce i krajach Unii Europejskiej*, red. A. Zeliaś, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Słaby T., 1990, *Poziom życia, jakość życia*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 6.
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu> (stan na dzień 24.05.2012 r., 10.09.2012 r. i 7.11.2014 r.).

Streszczenie

Celem opracowania jest określenie kierunków i skali zmian w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego regionów NUTS 3 w EŚW, jakie zaszły w latach 1999–2011. Wykorzystano do tego metodę analizy danych statystycznych (PKB *per capita*, realny wzrost PKB). Uzyskane wyniki wskazują, że w latach 1999–2011 we wszystkich krajach EŚW powiększyły się międzyregionalne dysproporcje w poziomie rozwoju, głównie za sprawą dynamicznego rozwoju regionów stołecznych i uprzemysłowionych. W tym okresie, mimo pewnych perturbacji spowodowanych światowym kryzysem gospodarczym, które zaburzyły procesy rozwojowe w tym regionie świata w latach 2008–2011, zdecydowana większość regionów charakteryzowała się wzrostem, niekiedy bardzo znaczącym, realnego PKB *per capita*. W EŚW istnieją jednak również regiony, w których realny PKB *per capita* w 2011 r. był mniejszy niż w 1999 r., co może świadczyć o pogorszeniu się ich poziomu rozwoju, a co za tym idzie, poziomu życia ich mieszkańców. Wśród priorytetów polityki spójności realizowanej w krajach EŚW powinno więc znaleźć się nie tylko zmniejszanie skali przestrzennych zróżnicowań w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego, ale także poprawa poziomu życia w regionach, zwłaszcza najslabiej rozwiniętych.

Słowa kluczowe: regiony NUTS 3, EŚW, poziom rozwoju społeczno-gospodarczego

Changes in the Level of Socio-economic Development of the NUTS 3 Regions in Central and Eastern Europe in the Years 1999–2011

Summary

The aim of this paper is to identify the direction and the scale of changes in the level of socio-economic development of NUTS 3 regions in CEE in the years 1999–2011. This was examined on the basis of analyses of statistical data (GDP per capita, real GDP growth). The results indicate that in the years 1999–2011 in all CEE countries interregional disparities in the level of socio-economic development increased, mainly due to the dynamic development of metropolitan regions and industrialized areas. During this period, despite some turbulences caused by the global economic crisis, which disturbed the processes of development in CEE in 2008–2011, the vast majority of regions characterized by an increase of, sometimes very significant, real GDP per capita. In CEE, however, there are also regions where real GDP per capita in 2011 was less than in 1999, which may indicate a deterioration of their level of development, and thus, the standard of living of their inhabitants. Among the priorities of the cohesion policy implemented in the CEE countries should, therefore, be found not only reducing the spatial disparities in socio-economic development, but also improving the standard of living in the regions, in particular the least developed.

Keywords: NUTS 3 regions, CEE, level of socio-economic development

JEL: R10